Socca
Pääkaupunkiseudun
sosiaalialan osaamiskeskus

20.10.2022

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta 21.10.2022

Asia: HE 197/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

Kiitämme eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa lausunto mielenterveys- ja päihdelainsäädännön uudistamiseen liittyvästä kokonaisuudesta. Kommentoimme lausunnossa seuraavia asioita:

- lakiesitysten kokonaisuus
- yhteisösosiaalityö ja sosiaalinen kuntoutus
- erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden huomioiminen
- lasten ja nuorten mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalvelut.

Esityksen kokonaisuus

Lainsäädäntöuudistuksen tavoitteet mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalvelujen kokonaisuuden selkeyttämisestä ja palveluihin pääsyn kynnyksen madaltamisesta ovat kannatettavia. Pidämme esitykseen lausuntopalautteen perusteella tehtyjä muutoksia tärkeinä ja oikeansuuntaisina. Esityksessä huomioidaan nyt paremmin sosiaalihuollon rooli monialaisten mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalvelujen järjestämisessä. Katsomme, että sosiaalihuollon mielenterveys-, päihde- ja riippuvuustyöstä on välttämätöntä säätää sosiaalihuoltolain mukaisina sosiaalipalveluina, jotta näihin liittyvä erityisosaaminen voidaan turvata ja palveluihin on mahdollista päästä asiakkaan tarpeen mukaan myös ilman terveydenhuollon diagnoosia.

Esitys vahvistaa erityistä tukea tai useita eri palveluja tarvitsevien ihmisten pääsyä palveluihin, kun palveluja järjestetään monialaisesti ja niihin on mahdollista päästä myös sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin perusteella. Lisäksi esitys tukee mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalvelujen järjestämistä asiakkaiden tarpeiden mukaisena kokonaisuutena. Kunnissa on ollut jo nähtävissä kehitys, jossa päihdehuolto painottuu yhä enemmän terveydenhuollon palveluksi. Päihteiden ongelmakäyttö ja muut riippuvuudet ovat kuitenkin sairauksien lisäksi sosiaalisia ongelmia, jotka vaikuttavat niin asiakkaiden kuin heidän läheistensä elämään. Tämän vuoksi on tärkeää, että lainsäädäntö ohjaa tulevia hyvinvointialueita järjestämään päihde- ja riippuvuuspalveluja myös sosiaalihuollon erityispalveluina.

Kiinnitämme huomiota siihen, että hyvinvointialueen velvollisuudesta järjestää työnohjausta säädettäisiin pelkästään terveydenhuoltolaissa. Vastaavan velvollisuuden tulisi koskea myös sosiaalihuollon mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalveluja, joissa työskennellään vaikeassa elämäntilanteessa olevien haastavien asiakasryhmien kanssa.

Yhteisösosiaalityö

Yhteisösosiaalityöstä ja etsivästä työstä on tärkeää säätää hyvinvointialueen vastuulla olevana tehtävänä. Sosiaalihuoltolain yhteisösosiaalityötä koskeva pykälä (7 §) ja sosiaalityötä koskevaan pykälään (15 §) tehdyt täsmennykset selkiyttävät yksilö- ja perhekohtaisen ja yhteisöihin kohdentuvan sosiaalityön välistä suhdetta. Yhteisösosiaalityötä koskevat säännökset vahvistavat hyvinvointialueiden järjestämistehtävää ja sosiaalityön roolia yksilö- ja perhekohtaista työtä laajemmin sosiaalista hyvinvointia lisäävässä ja ongelmia ennaltaehkäisevässä työssä. Yhteisösosiaalityö tukee osaltaan myös rakenteellisen sosiaalityön kehittämistä ja toteuttamista hyvinvointialueilla.

Pidämme esitykseen lausuntopalautteen perusteella tehtyjä muutoksia yhteisösosiaalityön osalta selkiyttävinä ja yhteisösosiaalityön laaja-alaisen roolin edellistä esitystä paremmin huomioon ottavina.

Sosiaalinen kuntoutus

Pidämme tärkeinä sosiaalisen kuntoutuksen pykälään (17 §) ehdotettuja täsmennyksiä. Tavoitteellisen tuen ja yksilöllisten tarpeiden mukaisen sosiaalisen kuntoutuksen painottaminen on tärkeää. Elämänhallinnan käsite kattaa kokonaisvaltaisesti eri elämän osa-alueet. Sosiaalinen kuntoutuksen asiakaskunta on tuen tarpeiltaan laaja-alainen. Siksi on tärkeää, että sosiaalista kuntoutusta tarjotaan syrjäytymistä vähentävän tuen lisäksi kevyempänä ennaltaehkäisevänä palveluna.

Erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden huomioiminen

Pidämme tärkeinä sosiaalihuoltolain omatyöntekijää koskevaan pykälään (42 §) esitettäviä muutoksia. Erityistä tukea tarvitsevan henkilön omatyöntekijän virkasuhteisuus ja laissa säädetty velvoite asiakkaan henkilökohtaisesta tapaamisesta riittävän usein vahvistavat asiakkaiden asemaa ja omatyöntekijän roolia asiakkaan tukemisessa sekä palvelujen kokonaisuuden koordinoinnissa.

Lakiehdotuksessa jää epäselväksi, mitä erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan tapaaminen *riittävän usein* tarkoittaa, mikä jättää lain soveltajille paljon tulkinnanvaraa. Sosiaalityössä asiakasmäärät ovat suuria eikä sitovaa henkilöstömitoitusta ole muissa palveluissa kuin lastensuojelussa. Jotta erityistä tukea tarvitsevia asiakkaita on mahdollista tavata ja palvelujen kokonaisuutta koordinoida lain edellyttämällä tavalla, huomiota on kiinnitettävä sosiaalialan ammattilaisten saatavuuteen ja asiakasmääriin myös aikuisille suunnatuissa palveluissa.

Lasten ja nuorten mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalvelut

Esityksessä ja lapsivaikutusten arvioinnissa on huomioitu aiempaa esitystä paremmin lasten ja nuorten mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalveluihin liittyvät erityispiirteet kuten se, että lasten ja nuorten päihdehoitoa järjestetään nykyisin pääosin sosiaalihuollon toimintayksiköissä. Lain toimeenpanossa on tärkeää kiinnittää erityistä huomioita lasten ja nuorten palvelujen kehittämiseen. Myös näitä palveluja tulee tarjota lasten ja nuorten tarpeiden mukaisina kokonaisuuksina ja sosiaali- ja terveydenhuollon integroituina palveluina. Nyt käsiteltävä esitys tukee tavoitetta sujuvien monialaisten palveluketjujen ja uudenlaisten integroitujen palvelujen kehittämisestä lapsille ja nuorille.

Lopuksi

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus pitää nyt käsiteltävää esitystä huomattavana parannuksena edelliseen esitykseen, jossa mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalveluista ehdotettiin säädettäväksi terveydenhuollon palveluina, mutta sosiaalihuollon osalta pelkästään menettelytapoina. Esitys sisältää parannuksia ennaltaehkäisevään, etsivään ja yhteisöjen hyvinvointia vahvistavaan työhön sekä erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden palveluihin.

Mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalveluissa hoitoa ja sosiaalista tukea ei voida erottaa toisistaan. Erityisesti päihde- ja riippuvuuspalveluja on tarkoituksenmukaisinta toteuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisinä palveluina, joissa asiakkaan tarvitsema tuki on joustavasti saatavilla. Lainsäädännön toimeenpanoa ja palvelujen vaikuttavuutta tulee seurata ja tutkia. Lisäksi tulee varmistaa asiakkaiden kannalta tarkoituksenmukaisten, monialaisten palvelujen ja palveluketjujen tutkimusperustainen kehittyminen tulevilla hyvinvointialueilla.

Kunnioittaen,

Kaisa Pasanen
Kehittämispäällikkö
Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca
kaisa.e.pasanen@hus.fi